

پیش بینی تاب آوری تحصیلی براساس ویژگی‌های شخصیتی بامیانجیگری هوش هیجانی

هاجر تارویردی زاده^{۱*}، هایده صابری^۲، حسن پاشاشریفی^۳

^۱ دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران
^۲ استادیار، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران
^۳ استاد، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران
 * نویسنده مسئول: هاجر تارویردی زاده، دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، رودهن، ایران. ایمیل: St.h_tarvardizadeh@riau.ac.ir

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۲/۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۲۷

چکیده

مقدمه: تاب آوری تحصیلی یکی از تاب آوری است که به حیطة پیشرفت تحصیلی در روانشناسی تربیتی مرتبط است. پژوهش حاضر با هدف پیش بینی تاب آوری تحصیلی دانشجویان براساس ویژگی‌های شخصیتی با میانجیگری هوش هیجانی انجام گرفته است. **روش کار:** پژوهش حاضر همبستگی از طریق الگویابی معادلات ساختاری (Structural Equation Modeling) است که یک روش توصیفی-همبستگی است. جامعه پژوهشی حاضر شامل تمام دانشجویان دانشگاه زنجان می‌باشد که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای تعداد ۴۸۹ نفر انتخاب شدند برای اندازه‌گیری متغیرها از "سیاهه تاب آوری تحصیلی ساموئلز" (Samuels Academic Resilience Inventory) پرسشنامه‌های "هوش هیجانی شاته" (Schutte Emotional Intelligence) و "سیاهه شخصیتی نئو فرم کوتاه" (NEO Personality Inventory-Revised) استفاده شد. رویایی و پایایی این ابزارها در پژوهش‌های قبلی بررسی شده است. تحلیل داده‌ها با نرم افزار ایموس ۷ انجام گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد روان رنجور خوبی بصورت منفی ($\beta = -0.171, P < 0.01$) و وظیفه شناسی بصورت مثبت ($\beta = -0.411, P < 0.01$) تاب آوری تحصیلی را پیش بینی می‌کند. همچنین عامل گشودگی ($\beta = -0.076, P < 0.01$) و توافق پذیری ($\beta = -0.074, P < 0.01$) و برونگرایی ($\beta = -0.084, P < 0.01$) و همچنین وظیفه شناسی ($\beta = -0.116, P < 0.01$) بطور غیرمستقیم و از طریق هوش هیجانی تاب آوری تحصیلی را میانجیگری می‌کنند. همچنین هوش هیجانی بطور مستقیم ($\beta = -0.346, P < 0.01$) با تاب آوری تحصیلی دانشجویان همبسته بود.

نتیجه‌گیری: روان رنجور خوبی و وظیفه شناسی و هوش هیجانی تاب آوری تحصیلی را پیش بینی می‌کنند. همچنین هوش هیجانی رابطه بین ویژگی‌های توافق پذیری، برونگرایی، گشودگی و وظیفه شناسی را با تاب آوری تحصیلی میانجیگری می‌کند. پیشنهاد می‌شود با آموزش و تقویت هوش هیجانی تاب آوری تحصیلی دانشجویان را بالا برد.

واژگان کلیدی: تاب آوری تحصیلی، ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی

تمامی حقوق نشر برای انجمن علمی پرستاری ایران محفوظ است.

مقدمه

تاب آوری تحصیلی، کسانی هستند که انگیزه پیشرفت بالایی را در خود نگه می‌دارند و عملکرد بهینه‌ی خود را با وجود وقایع تنش‌زای محیطی و با شرایطی که آن‌ها را در موضع عملکرد ضعیف تحصیلی و حتی ترک تحصیل قرار می‌دهد، حفظ می‌کنند (۴). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که با افزایش تاب آوری اهمالکاری تحصیلی کاهش می‌یابد و آموزش تاب آوری در کاهش فرسودگی تحصیلی، بی‌علاقگی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی وافت تحصیلی موثر است (۵). تاب آوری تحصیلی، دربرگیرنده

تاب آوری به فرایند پویای انطباق و سازگاری با تجارب تلخ و ناگوار در زندگی گفته می‌شود (۱). تاب آوری تحصیلی یکی از ابعاد تاب آوری در محیط آموزشی است. دانش‌آموزانی که دارای تاب آوری هستند به رغم مصائب و دشواری‌های، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی احتمال موفقیت بالاتری دارد (۲). Masten تاب آوری تحصیلی را، به عنوان توانایی دانش‌آموزان در کنار آمدن مؤثر با موانع، تنش، فشار و به طور کلی عوامل تهدیدکننده معرفی می‌کند (۳). دانش‌آموزان دارای تاب

می‌باشد، اما به منظور افزایش اعتبار یافته‌ها، تعداد نمونه ۴۸۹ نفر، به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای در نظر گرفته شد و جهت شروع کار ابتدا از معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد زنجان مجوزهای لازم اخذ گردید. سپس با توجه به جامعه پژوهش ابتدا رشته‌های تحصیلی به سه رشته علوم پزشکی، فنی و مهندسی، علوم انسانی تقسیم شدند از بین هر رشته دو رشته تحصیلی به تصادف انتخاب گردید از بین رشته‌های انتخاب شده، دو کلاس انتخاب و پرسشنامه‌ها در اختیار دانشجویان دو کلاس قرار گرفت.

ملاک ورود به پژوهش، رضایت آگاهانه، گذشت حداقل دو ترم از ورود به دانشگاه، عدم وجود مشکل در صورت عدم همکاری در حین پژوهش و حفظ اطلاعات شخصی دانشجویان بود. در پژوهش حاضر از "سیاهه تاب‌آوری تحصیلی سامولز" (Samuels Academic Resilience Inventory) و "پرسشنامه‌های هوش هیجانی شاته" (Schutte Emotional Inventory Intelligence) و "سیاهه شخصیتی نئو فرم کوتاه" (NEO: Personality Inventory-Revised) استفاده شده است. "سیاهه تاب‌آوری تحصیلی سامولز" (Samuels) سال ۲۰۰۴ ساخته شد نسخه اصلی این پرسشنامه ۴۰ سؤال را شامل می‌شود. ضریب آلفای کرونباخ آن که بر روی ۳۱۵ دانشجوی اجرا گردید، ۰/۸۹ بدست آمد (۲۰). در ایران این پرسشنامه هنجاریابی شد و تعداد سؤالات این پرسشنامه به ۲۹ سؤال تقلیل یافته است (۷). در پژوهش حاضر از نسخه ۲۹ سؤالی استفاده گردیده است. برای تعیین روایی عاملی این پرسشنامه از تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی استفاده شد. سپس سه عامل با عناوین مهارت‌های ارتباطی (۲۹، ۲۸، ۲۷، ۲۵، ۲۶، ۲۳، ۱۵، ۱۳، ۱۱، ۱۰، ۵، ۷)، جهت‌گیری آینده‌نگر (۲۴، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۲، ۸، ۴، ۶) و مسئله محور مثبت‌نگر (۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۹، ۳، ۱، ۲) تأیید شد (۷). در ایران ضریب آلفای کرونباخ، پرسشنامه ۲۹ سؤالی، در نمونه دانش‌آموزی بین ۰/۶۳ تا ۰/۷۷ و در نمونه دانشجویی بین ۰/۶۲ تا ۰/۷۶ بدست آمد. نحوه نمره‌گذاری از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵ صورت گرفته است در این پرسشنامه سؤالات ۲۹، ۲۸، ۲۷، ۲۳، ۱۵، ۱۱، ۱۰، ۵، ۷، ۴ به صورت معکوس نمره‌گذاری شده است. نمره‌ای که فرد اخذ می‌نماید بین ۱۴۵ تا ۱۴۵ می‌باشد. نمره بالا نشانگر تاب‌آوری تحصیلی بالا و نمره پایین نشان دهنده تاب‌آوری تحصیلی پایین فرد می‌باشد (۷). پرسشنامه "هوش هیجانی شاته" را Schutte و همکاران، در سال ۱۹۹۸، بر اساس الگوی Salovy and Mayer برای اندازه‌گیری هوش هیجانی نوجوانان و بزرگسالان ساختند. ابزار مذکور یک سنج خود گزارشی بوده و دارای ۳۳ ماده و ۴ خرده‌مقیاس درک هیجان، بهره‌گیری از هیجان، مدیریت هیجان برای روابط درون فردی و بین فردی است علاوه بر این، ۴ مقیاس، یک نمره کلی نیز به عنوان هوشبهر هیجانی به دست می‌آید. نمره‌گذاران برای گزینه کاملاً موافقم = ۵، موافقم = ۴، نظری ندارم = ۳، مخالفم = ۲، کاملاً مخالفم = ۱ تعلق می‌گیرد تنها عبارت‌های ۳۳، ۲۸، ۵، معکوس نمره‌گذاری می‌شود. دامنه نمرات بدست آمده بین ۲۶ تا ۱۶۵ متغیر است و نمره بالا نشانه هوش هیجانی بالا و نمره پایین نشان دهنده هوش هیجانی پایین می‌باشد. فرم فارسی این مقیاس نیز در سال ۱۳۸۶ توسط بشارت و همکاران بر روی دانشجویان دانشگاه تهران مورد بررسی قرار گرفت. ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ بدست آمد که نشانه همسانی درونی خوب آزمون است. ضریب همبستگی بین

شایستگی‌هایی از قبیل اعتماد، بهزیستی، انگیزش، جهت‌گیری، ارتباط و مدیریت تنش است (۶). شاخص‌های روان‌سنجی تاب‌آوری تحصیلی، تحت عنوان مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده‌مسنله محور و مثبت‌نگری شناسایی شدند (۷). تاب‌آوری، به عنوان یک عامل محافظت‌کننده از ویژگی‌های شخصیتی افراد، متأثر است. به طوری که Seccombe سه عامل مهم را در خصوص عوامل تاب‌آوری مطرح کرد که عبارتند از: خصوصیات شخصیتی، عوامل حمایتی درون خانواده و عوامل اجتماعی (۸). افراد تاب‌آور توانایی ایجاد و گسترش مجموعه‌ای از مهارت‌های مقابله‌ای را دارند که در موقعیت‌های چالش برانگیز از آن حمایت می‌کنند (۹). همچنین نوع راهبردهای مقابله‌ای انتخاب شده به صفات شخصیت افراد بستگی دارد که راهبردهای متفاوت را ترغیب می‌کنند (۱۰). پژوهش‌های هاشمی و جوکار نشان داد که درگیری و توجه و تعامل در محیط‌های آموزشی و ساختار از متغیرهای مهم افتراقی در تابع تاب‌آوری تحصیلی هستند (۱۱). از طرفی برخی از پژوهش‌ها نشان دادند که یکی از مهم‌ترین متغیرهای فردی تاب‌آوری، هوش هیجانی است (۱۲). هوش هیجانی شامل ادراک و استفاده درست از هیجان‌ها، تمایز بین‌ها و همچنین تنظیم هیجان‌ها در خود و دیگران است (۱۳). در مفهوم سازی دیگری، هوش هیجانی به توانایی‌های غیر شناختی اشاره دارد که به مثابه شایستگی‌هاورگه‌های شخصیتی، مدل سازی شده و به عنوان نظریه صفات شناخته می‌شود (۱۴). نظریه پردازان بر این باورند که بین هوش هیجانی و قدرت مقابله با موقعیتهای مخاطره‌آمیز رابطه مثبت وجود دارد (۱۳). همچنین افرادی که از راهبرد مقابله‌ای حل مساله در مواجهه با بحران استفاده می‌کنند، پیشرفت تحصیلی بیشتری دارند (۱۵). هوش هیجانی به عنوان یک عامل محافظتی در ارتباط با رویدادهای منفی زندگی معرفی گردیده است (۱۶).

جووانانی که هوش هیجانی پایینی دارند در عملکردهای تحصیلی و اجتماعی مثل شکست تحصیلی، اخراج یا ترک تحصیل، بروز رفتارهای پرخطر، اختلال و مشکلات قانونی، دچار می‌شوند (۱۷). Parker و همکاران در پژوهشی بر روی دانشجویان، نشان دادند که ابعاد هوش هیجانی با موفقیت در دانشگاه رابطه قوی داشت این متغیرها پیش‌بینی‌کننده قوی دو موضوع موفقیت تحصیلی در دانشگاه ۰/۸۲ و ناموفق بودن در دانشگاه ۰/۹۱ بودند (۱۸). با توجه به تأثیر تاب‌آوری در موفقیت تحصیلی و اکتسابی بودن مهارت‌های مربوط به آن (۱، ۵) و بادر نظر گرفتن پژوهش‌های اندکی که در زمینه پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی و ارتباط آن با موفقیت تحصیلی صورت گرفته، مطالعه حاضر با هدف پیش‌بینی تاب‌آوری تحصیلی دانشجویان بر اساس ویژگی‌های شخصیتی با میانجیگری هوش هیجانی انجام گرفته است.

روش کار

روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی از طریق الگوی معادلات ساختاری است که یک روش همبستگی چند متغیره است. جامعه پژوهش حاضر شامل تمام دانشجویان مقطع کارشناسی دانشگاه زنجان می‌باشد. تعداد نمونه بر اساس روش نسبت آزمون به پارامترهای برآورد شده محاسبه شده است. بطوریکه نسبت ۱۰ تا ۲۰ آزمون به ازای هر متغیر مشاهده شده توصیه می‌شود (۱۹). در پژوهش حاضر، با توجه به تعداد متغیرهای مشاهده شده (۹ نشانگر) ۱۸۰ نفر مناسب

نمره‌ها، در دو نوبت بافاصله دو هفته ۰/۸۳ محاسبه شد روایی ملاکی آن با "پرسشنامه هوش هیجانی بار-ان" (Bar – On Emotional Questionnaire)، ۰/۷۸ بدست آمد (۲۱). برای اندازه گیری ویژگی‌های شخصیتی، در پژوهش حاضر از نمونه ۶۰ سوالی "سیاهه شخصیتی نئو فرم کوتاه" استفاده گردیده که برای اندازه گیری ۵ عامل شخصیت (روان رنجورخویی، برون گرایی، گشودگی، وظیفه شناسی، توافق پذیری) بکار می‌رود. در این فرم برای هر مولفه ۱۲ سؤال وجود دارد و هر سؤال بصورت طیف لیکرتی کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم از ۰ تا ۴ نمره گذاری می‌شود. در نمونه‌ای از دانشجویان دانشگاه شیراز، پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ محاسبه گردید که برای عامل روان رنجوری ۰/۸۸ برای عامل گشودگی در تجربه ۰/۷۸ برای عامل وظیفه مداری ۰/۸۰ برای عامل برون گرایی ۰/۷۷ این ضرایب بدست آمد. روایی این ابزار با "پرسشنامه شخصیتی آیزنک" (Eysenck

یافته‌ها

در پژوهش حاضر ۲۱۲ نفر (۴۳/۴ درصد) مرد و ۲۷۷ نفر (۵۶/۶ درصد) زن شرکت داشتند. همچنین (۳۸/۰ درصد) از شرکت کنندگان در پژوهش حاضر از دانشکده علوم پزشکی، (۲۲/۱ درصد) از دانشکده فنی و مهندسی (۳۹/۹ درصد) از دانشکده علوم انسانی بودند. منطبق بر نتایج جدول ۱ هر پنج صفت شخصیت با تاب آوری تحصیلی در سطح معناداری ۰/۰۱ همبسته‌اند. بطوری که روان رنجورخویی به صورت منفی و صفات برونگرایی، گشودگی، توافق پذیری و وظیفه شناسی به صورت مثبت با تاب آوری تحصیلی همبسته‌اند.

جدول ۱: میانگین، انحراف استاندارد، ضرایب همبستگی متغیرهای پژوهش

۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
									۱. شخصیت - روان رنجورخویی
								-۰/۴۵۸**	۲. شخصیت - برونگرایی
							۰/۳۴۹**	-۰/۱۸۱**	۳. شخصیت - گشودگی
						۰/۲۲۱**	۰/۳۵۶**	-۰/۴۶۹**	۴. شخصیت - توافق پذیری
					۰/۴۸۸**	۰/۳۸۸**	۰/۴۶۳**	-۰/۳۸۲**	۵. شخصیت - وظیفه شناسی
				۰/۵۹۳**	۰/۳۹۷**	۰/۳۵۲**	۰/۴۲۴**	-۰/۴۱۹**	۶. تاب آوری تحصیلی
			۰/۴۳۸**	۰/۴۵۹**	۰/۲۸۲**	۰/۳۴۴**	۰/۳۴۸**	-۰/۲۷۴**	۷. هوش هیجانی - بهره برداری از هیجان
		۰/۵۴۱**	۰/۴۳۵**	۰/۳۹۶**	۰/۳۸۳**	۰/۳۱۷**	۰/۳۷۱**	-۰/۳۴۸**	۸. هوش هیجانی - ارزیابی و بیان هیجان
	۰/۴۸۷**	۰/۴۲۰**	۰/۴۱۵**	۰/۴۵۵**	۰/۴۱۱**	۰/۳۳۹**	۰/۴۴۵**	-۰/۲۱۹**	۹. هوش هیجانی - تنظیم هیجان
۳۴/۶۷	۳۸/۶۴	۲۹/۶۳	۸۴/۲۳	۲۸/۶۵	۲۸/۴۶	۲۸/۳۰	۲۴/۴۶	۲۱/۳۹	میانگین
۴/۳۴	۵/۳۶	۴/۶۱	۱۲/۴۷	۶/۸۵	۵/۱۱	۴/۹۹	۵/۵۵	۶/۹۲	انحراف استاندارد
									*P < ۰/۰۵ و **P < ۰/۰۱

جدول ۲: مقادیر کشیدگی، چولگی، ضریب تحمل و تورم واریانس متغیرهای پژوهش

متغیر	چولگی	کشیدگی	ضریب تحمل	تورم واریانس (VIF)
شخصیت - روان رنجورخویی	۰/۰۱۳	۰/۲۷۵	۰/۵۶۸	۱/۷۶۲
شخصیت - برونگرایی	۰/۲۵۰	۰/۰۷۱	۰/۵۵۹	۱/۷۸۸
شخصیت - گشودگی	۰/۱۹۹	۰/۰۴۹	۰/۷۶۱	۱/۳۱۳
شخصیت - توافق پذیری	۰/۱۶۱	۰/۲۵۳	۰/۵۴۱	۱/۸۴۷
شخصیت - وظیفه شناسی	-۰/۱۸۱	۰/۵۲۳	۰/۵۱۸	۱/۹۳۱
تاب آوری - تحصیلی	-۰/۲۵۴	-۰/۳۰۰	۰/۵۳۳	۱/۸۷۷
هوش هیجانی - بهره برداری از هیجان	۰/۵۷۶	۰/۷۷۳	۰/۵۹۹	۱/۶۶۸
هوش هیجانی - ارزیابی و بیان هیجان	۰/۲۳۶	-۰/۱۱۵	۰/۵۲۳	۱/۹۱۳
هوش هیجانی - تنظیم هیجان	-۰/۱۰۵	-۰/۲۶۰	۰/۵۶۶	۱/۷۶۷

استفاده Mahalanobis distance و برای ارزیابی وهمگنی واریانس‌ها از نمودار پراکندگی Standardized residuals استفاده شد نتایج نشان داد هر دو مفروضه در بین داده‌های پژوهش برقرار است. استفاده از روش تحلیل مدل یابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار AMOS 7.0 و برآورد بیشینه احتمال (ML) Maximum Likelihood نشان داد که مدل برازش قابل قبولی با داده‌ها دارد.

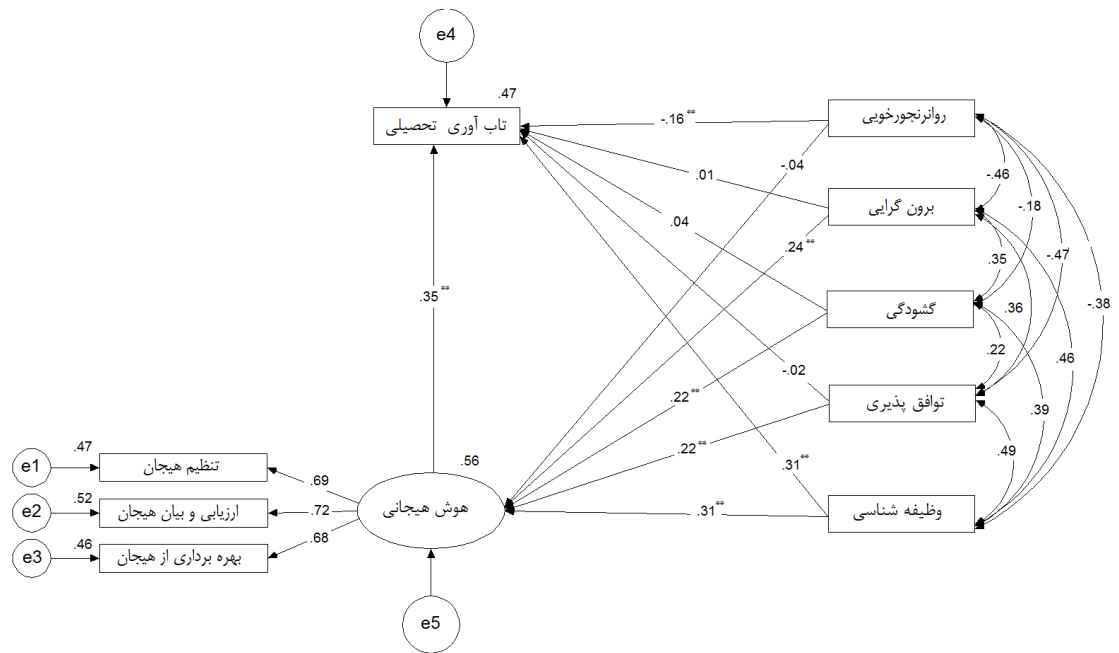
جدول ۲ شاخص‌های مربوط به چولگی و کشیدگی را نشان می‌دهد با توجه به اینکه هیچ یک از مؤلفه‌ها خارج از محدوده ± 2 نیست. بنابراین، می‌توان گفت که توزیع داده‌ها نرمال است (۲۲). همچنین مسئله همخطی بودن در متغیرهای مطالعه حاضر رخ نداده است. اگر ارزش عامل تورم واریانس بالاتر از ۱۰ و ارزش ضریب تحمل کوچکتر از ۰/۱ باشد همخطی بودن رخ داده است (۱۹). مفروضه نرمال بودن با

مثبت بود. براین اساس می توان گفت وظیفه شناسی و گشودگی به صورت مثبت و روان رنجورخویی به صورت منفی تاب آوری تحصیلی را پیش بینی می کنند. همچنین منطبق بر نتایج **جدول ۳** ضرایب مسیر غیر مستقیم بین وظیفه شناسی با تاب آوری تحصیلی ($P < 0/01$)، $\beta = 0/106$ ، گشودگی با تاب آوری تحصیلی ($P < 0/01$)، $\beta = 0/074$ و برونگرایی با تاب آوری تحصیلی ($P < 0/01$)، $\beta = 0/084$ مثبت و در سطح $0/01$ معنادار است. این موضوع بیانگر آن است که هوش هیجانی رابطه بین وظیفه شناسی، گشودگی، توافق پذیری و وظیفه شناسی را با تاب آوری تحصیلی میانجیگری می کند. در کل براساس نتایج جدول فوق می توان چنین نتیجه گیری نمود که عامل روان رنجورخویی شخصیت تنها به صورت مسقیم، عامل وظیفه شناسی هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیر مستقیم و عامل های گشودگی، توافق پذیری و برونگرایی تنها به صورت غیر مستقیم تاب آوری تحصیلی را پیش بینی می کنند. همچنین می توان چنین نتیجه گیری نمود که هوش هیجانی روابط بین برونگرایی، گشودگی، توافق پذیری و وظیفه شناسی با تاب آوری تحصیلی را میانجیگری می کند. **تصویر ۱** مدل ساختاری پژوهش در تبیین روابط بین هوش هیجانی، صفات شخصیت و تاب آوری تحصیلی را نشان می دهد.

منطبق بر انتظار و با توجه به حساسیت بالای شاخص مجذور کای به حجم نمونه، شاخص مزبور در سطح $0/01$ معنادار بود ($P < 0/01$)، $X^2 = 46/672$ و به همین دلیل دیگر شاخص های برازندگی مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج ارزیابی نشان داد شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب **Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)** برابر با $0/077$ ، شاخص، شاخص نکویی برازش **Goodness of Fit Index (GFI)** برابر با $0/975$ ، شاخص نکویی برازش تعدیل شده **Goodness of Fit Index (AGFI) Adjusted** برابر با $0/907$ و شاخص برازش تطبیقی **Comparative Fit Index (CFI)** برابر با $0/971$ بود که همه بیانگر برازش قابل قبول مدل با داده های گراوری شده است. **جدول ۳** ضرایب مسیر مستقیم، غیر مستقیم و کل را در مدل پژوهش حاضر نشان می دهد **جدول ۳** ضرایب مسیر مستقیم، غیر مستقیم و کل را در مدل پژوهش حاضر نشان می دهد. بر اساس نتایج **جدول ۳** رابطه کل (ضرایب مسیر مستقیم و غیر مستقیم) بین وظیفه شناسی با تاب آوری تحصیلی ($P < 0/01$)، $\beta = 0/411$ ، گشودگی با تاب آوری تحصیلی ($P < 0/01$)، $\beta = 0/116$ و روان رنجورخویی با تاب آوری تحصیلی ($P < 0/01$)، $\beta = 0/171$ در سطح $0/01$ معنادار است و این رابطه برای روان رنجورخویی منفی و برای وظیفه شناسی و گشودگی

جدول ۳: ضرایب مسیر کل، مستقیم و غیر مستقیم بین متغیرهای پژوهش در مدل ساختاری

B	S.E	B	مسیرها
			ضریب مسیر کل
**0/411	0/098	0/748	وظیفه شناسی - تاب آوری تحصیلی
0/057	0/120	0/138	توافق پذیری - تاب آوری تحصیلی
**0/116	0/108	0/290	گشودگی - تاب آوری تحصیلی
**0/171	0/083	-0/307	روان رنجورخویی - تاب آوری تحصیلی
0/094	0/117	0/212	برون گرایی - تاب آوری تحصیلی
			ضریب مسیر مستقیم
**0/306	0/102	0/556	وظیفه شناسی - تاب آوری تحصیلی
-0/107	0/118	-0/043	توافق پذیری - تاب آوری تحصیلی
0/041	0/121	0/101	گشودگی - تاب آوری تحصیلی
**0/158	0/084	-0/284	روان رنجورخویی - تاب آوری تحصیلی
0/010	0/134	0/022	برون گرایی - تاب آوری تحصیلی
**0/306	0/031	0/140	وظیفه شناسی - هوش هیجانی
**0/215	0/039	0/132	توافق پذیری - هوش هیجانی
**0/219	0/035	0/137	گشودگی - هوش هیجانی
-0/037	0/027	-0/017	روان رنجورخویی - هوش هیجانی
**0/244	0/031	0/138	برون گرایی - هوش هیجانی
**0/346	0/356	1/373	هوش هیجانی - تاب آوری تحصیلی
**0/106	0/064	0/192	وظیفه شناسی - تاب آوری تحصیلی
**0/074	0/075	0/181	توافق پذیری - تاب آوری تحصیلی
**0/076	0/068	0/188	گشودگی - تاب آوری تحصیلی
-0/013	0/039	-0/023	روان رنجورخویی - تاب آوری تحصیلی
**0/084	0/073	0/190	برون گرایی - تاب آوری تحصیلی

تصویر ۱: مدل ساختاری پژوهش در تبیین روابط بین هوش هیجانی، صفات شخصیت و تاب آوری تحصیلی

بحث

از طرفی، نتایج پژوهش‌های Van der Linden و همکاران (۲۷) نشان می‌دهد بین هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی برون گرایی، گشودگی، توافق پذیری و وظیفه شناسی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. در تبیین رابطه هوش هیجانی بر اساس برونگرایی می‌توان گفت افراد برون گرا دارای ویژگی‌های مانند هیجان‌های مثبت، روابط بین فردی صمیمی و سطوح بالای تعامل و فعالیت اجتماعی هستند (۲۸). همانگونه که ملاحظه می‌شود بین برونگرایی و مهارت‌های اجتماعی هوش هیجانی اشتراک زیادی وجود دارد که وجود ارتباط بینان‌ها را تبیین می‌کند. یافته‌های پژوهشی ارتباط بین توافق پذیری و هوش هیجانی را نشان می‌دهد. در این خصوص می‌توان گفت که افرادی با نمره بالا در توافق پذیری، به دیگران اعتماد و حسن نیت دارند فعالانه و به گونه سخاوتمندانه به منافع دیگران اهمیت می‌دهند و مشتاق کمک به افراد نیازمند هستند پرخاشگری خود را مهار می‌کنند و با دیگران همدلی و توجه نشان می‌دهند (۲۲). این ویژگی‌ها به سهم خود آمادگی‌های فرد را در زمینه روابط اجتماعی تقویت می‌کند و از این طریق باعث تقویت هوش هیجانی، تعهد و درک دیگران می‌شود. یافته دیگر پژوهش بر تأثیر گذاری ویژگی شخصیتی گشودگی به تجربه بر افزایش هوش هیجانی تاکید دارد. افراد با داشتن ویژگی‌هایی همچون خلاقیت، زیبا گرایی، انعطاف پذیری نسبت به تجارب، درک عمیق از موقعیت هیجانی و پذیرش عقاید جدید، از سازگاری بیشتری برخوردارند (۲۲). همچنین یافته پژوهشی از رابطه بین ویژگی وظیفه شناسی و هوش هیجانی حکایت دارد که نشان می‌دهد ویژگی‌هایی همچون مسولیت پذیری، داشتن نظم و احساس وظیفه شناسی و تعهد به انجام وظایف و داشتن اعتماد به نفس و خودنظم بخشی بالا شرایط را برای تقویت هوش هیجانی فراهم می‌کند گلمن هوش هیجانی راشیوه استفاده بهتر از هوشبهر (IQ) Intelligence Quotient از طریق خودکنترلی،

براساس یافته‌های پژوهشی از بین ویژگی‌های شخصیتی روان رنجورخویی به صورت منفی و مستقیم تاب آوری تحصیلی را پیش بینی می‌کنند این یافته با یافته‌های Campbell و همکاران (۹) هماهنگ است. در تبیین این یافته می‌توان چنین اظهار داشت که روان رنجورخویی سازه‌ای است که آمادگی هیجانات منفی و مقابله ضعیف در رویارویی با مشکلات و دشواری در کنترل تکانه‌ها را دارد (۲۲). این شرایط باعث می‌شود موقعیت را درست درک نکنند در نتیجه از سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد استفاده کنند. از طرفی، آنچه در تاب آوری تحصیلی اولویت دارد مجهز بودن فرد به مهارت‌ها و راهبردهای مقابله‌ای است در خصوص نقش مهارت‌های مقابله‌ای در تاب آوری تحصیلی نیز می‌توان چنین تحلیل کرد که در شرایط نامطلوب و ناگوار تحصیلی، داشتن رویکردی فعالانه، عامل کلیدی سازگاری با تنش‌های تحصیلی هستند (۱۱). بنابراین، منطقی به نظر می‌رسد که افراد با نمره بالا در صفت روان رنجور خویی تاب آوری تحصیلی پایین داشته باشند. همچنین نتایج پژوهشی نشان داد که وظیفه شناسی بصورت مستقیم و غیر مستقیم، تاب آوری تحصیلی را پیش بینی می‌کند که با یافته‌های پژوهشی Veresova (۲۴) هماهنگ است در تبیین این یافته می‌توان گفت که افراد با نمرات بالا در این مقیاس ویژگی‌هایی همچون نظم، برنامه ریزی در زندگی مسولیت پذیری بالا، خودنظم دهی و خود کارامدی بالا، تلاش برای موفقیت را دارا می‌باشند (۲۲). دانش آموزانی که خودکنترلی ضعیف دارند موفقیت تحصیلی کمی دارند (۲۵). سبک کار کردن سخت افراد وظیفه شناس احتمالاً آنها را به سمت این سبک مقابله سوق می‌دهد و به آن‌ها اجازه می‌دهد از پس عوامل تنش زا بایزند (۲۶).

همچنین نتایج پژوهشی نشان داد که هوش هیجانی روابط بین برونگرایی، گشودگی، توافق پذیری و وظیفه شناسی با تاب آوری تحصیلی را میانجیگری می‌کند. به عبارتی، این ویژگی‌های شخصیتی از طریق تقویت هوش هیجانی، تاب آوری تحصیلی را افزایش می‌دهد.

شخصیتی عامل گشودگی، توافق پذیری، برونگرایی و وظیفه شناسی بطور غیرمستقیم و از طریق هوش هیجانی تاب اوری تحصیلی را میانجیگری می کند. همچنین هوش هیجانی بطور مستقیم با تاب اوری تحصیلی دانشجویان همبسته می باشد. از محدودیت های پژوهش این است که پرسشنامه های پژوهش به صورت خود گزارشی تکمیل شده اند، لذا ممکن است دانشجویان دقت کافی در پاسخ دهی به پرسشنامه نداشته باشند. این امر می تواند بر برخی نتایج تأثیر گذاشته باشد. همچنین نمونه پژوهشی فقط شامل دانشجویان یک دانشگاه بوده و قدرت تعمیم نتایج محدود است. با توجه به نتایج پژوهش، می توان با آموزش و تقویت مهارت های هوش هیجانی تاب اوری تحصیلی دانشجویان را بهبود بخشید.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پایان نامه دوره دکتری رشته روانشناسی تربیتی هاجر تارویردی زاده به راهنمایی خانم دکتر هاید صابری است. نویسنده مقاله بر خود لازم می داند از اساتید محترم و همچنین از افراد شرکت کننده در این پژوهش قدردانی و تشکر نماید. کد اخلاق IR.IAU.TMU.REC.1396.19

References

1. Rojas LF. Factor affecting academic resilience in middle school student: A case study. *Gist Educ Learn Res J*. 2015;11:63-78.
2. Cabrera N, Padilla A. Entering and succeeding in the culture of college. *J Behav Sci*. 2013;26(2):152-7.
3. Masten AS. Ordinary magic. Resilience processes in development. *Am Psychol*. 2001;56(3):227-38. [PMID: 11315249](#)
4. Alva SA. Academic Invulnerability Among Mexican-American Students: The Importance of Protective Resources and Appraisals. *Hispanic J Behav Sci*. 1991;13(1):18-34. [DOI: 10.1177/07399863910131002](#)
5. Yaghoobi A, Bakhtyari M. [The effect of resilience training on burnout in high school female student]. *Q J Res Sch Virt Learn*. 2016;4(13):7-16.
6. Close W, Solberg S. Predicting achievement, distress, and retention among lower-income Latino youth. *J Vocat Behav*. 2008;72(1):31-42. [DOI: 10.1016/j.jvb.2007.08.007](#)
7. Soltanynejad M, Asyaye M, Adhame B. [The study of psychometric properties of Academic Resilience Inventory (ARI)]. *Q Educ Meas*. 2014;5(15):17-34.
8. Secombe K. "Beating the Odds" Versus "Changing the Odds": Poverty, Resilience, and Family Policy. *J Marriage Fam*. 2002;64(2):384-94. [DOI: 10.1111/j.1741-3737.2002.00384.x](#)
9. Campbell-Sills L, Cohan SL, Stein MB. Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behav Res Ther*. 2006;44(4):585-99. [DOI: 10.1016/j.brat.2005.05.001](#) [PMID: 15998508](#)

اشتیاق، پشتکار و خودانگیزی می داند. بعلاوه، مؤلفه های فردی هوش هیجانی شامل خودآگاهی، خود کنترلی و انگیزش با ویژگی های افرادی وظیفه شناس همپوشی بالا دارد (۲۹). نتایج پژوهش نشان داد که هوش هیجانی بطور مستقیم تاب اوری تحصیلی را پیش بینی می کند. به عبارتی، افراد با هوش هیجانی بالا، تاب اوری تحصیلی بالایی دارند. هوش هیجانی را به عنوان یک عامل حفاظتی در ارتباط با رویدادهای منفی زندگی معرفی می شود (۱۶). افراد با هوش هیجانی بالا، توان برقراری روابط عاطفی با دیگران را دارند که می تواند در تقویت مهارت های ارتباطی، تاب اوری تحصیلی نقش اساسی داشته باشد (۱۱). همچنین در پژوهشی نشان داده شد که هوش هیجانی، مهارت های مقابله ای انفعالی را به صورت منفی و مهارت های مقابله ای فعال را به صورت مثبت پیش بینی می کند (۳۰). هاشمی و جوکار (۱۱) مجهز بودن فرد به مهارت ها و راهبردهای مقابله ای فعال را از اولویت های تاب اوری تحصیلی عنوان کرده که بیشتر به جنبه های سازگاری رفتاری و عملکردی در موقعیت های آموزشی تمرکز دارد.

نتیجه گیری

روان رنجور خوبی بصورت منفی و وظیفه شناسی بصورت مثبت تاب اوری تحصیلی را پیش بینی می کند. همچنین از ویژگی های

10. Bartley CE, Roesch SC. Coping with Daily Stress: The Role of Conscientiousness. *Pers Individ Dif*. 2011;50(1):79-83. [DOI: 10.1016/j.paid.2010.08.027](#) [PMID: 21076634](#)
11. Hashemi Z, Gowkar B. [The predication of academic and emotional resilience on the Basis of psychology, familial and social factors: the comparison of profile of academic and emotional resilience component predication]. *Psychol Stud Fac Educ Psychol*. 2015;10(2):137-62.
12. Malik Z, Shahid S. Effect of emotional on academeic performance among business student in pakestan. *J Bull Educ Res*. 2016;38(1):197-208.
13. Mayer JD, Salovey P, Caruso DR. Emotional intelligence: new ability or eclectic traits? *Am Psychol*. 2008;63(6):503-17. [DOI: 10.1037/0003-066X.63.6.503](#) [PMID: 18793038](#)
14. Zeidner M, Matthews G, Roberts RD. What we know about emotional intelligence: How it affects learning, work, relationships, and our mental health. Cambridge: MIT Press; 2009.
15. Noorali Z, Abedin A. [The comparison of emotional intelligence and contraction strategies in success and UN success on entrance exam]. *J Educ Psychol Stud*. 2011;7(11):109-24.
16. Armstrong AR, Galligan RF, Critchley CR. Emotional intelligence and psychological resilience to negative life events. *Pers Individ Differ*. 2011;51(3):331-6. [DOI: 10.1016/j.paid.2011.03.025](#)
17. Alizade Darbandi H. [The study of effectiveness of education emotional intelligence female student of

- high school]. Tehran: University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences; 2007.
18. Parker JD, Summerfeldt LJ, Hogan MJ, Majeski SA. Emotional intelligence and academic success: Examining the transition from high school to university. *Pers Individ Differ*. 2004;36(1):163-72.
  19. Meyers L, Gamest G, Goarin A. Applied multivariate research, design and interpretation. Thousand Oaks, London: Sage Publication; 2006.
  20. Samuelse W, Woo A. Creation and initial validation of instrument to measure academic resilience 2009 [updated 2016; cited 2009]. Available from: <http://Wesamuels.org/pdfs/aera.2009.pdf>.
  21. Besharat M, Hajiaqazadeh M, Ghorbani N. [Analysis of the relationship between emotional intelligence, defense mechanisms and general intelligence]. *J Contemp Psychol*. 2007;2(3):49-58.
  22. Haghshenass H. [The Plan of the Big Five Factor of Personality]. Shiraz: Medical Science Shiraz University, 2007.
  23. Ho R. Handbook of Univariate and Multivariate Data Analysis and Interpretation with SPSS. Chapman & Hall/CRC.: Boca Raton London, New York; 2006.
  24. Marcela V. Learning Strategy, Personality Traits and Academic Achievement of University Students. *Procedia-Soc Behav Sci*. 2015;174:3473-8. DOI: [10.1016/j.sbspro.2015.01.1021](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.1021)
  25. Haussler S. Emotional regulation and resilience in educational organizations: a case of German school teachers. Newcastle, UK: Northumbria University; 2013.
  26. Penley JA, Tomaka J, Wiebe JS. The association of coping to physical and psychological health outcomes: a meta-analytic review. *J Behav Med*. 2002;25(6):551-603. PMID: [12462958](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12462958/)
  27. Van der Linden D, Tsaousis I, Petrides KV. Overlap between General Factors of Personality in the Big Five, Giant Three, and trait emotional intelligence. *Pers Individ Differ*. 2012;53(3):175-9. DOI: [10.1016/j.paid.2012.03.001](https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.03.001)
  28. Tugade MM, Fredrickson BL, Barrett LF. Psychological resilience and positive emotional granularity: examining the benefits of positive emotions on coping and health. *J Pers*. 2004;72(6):1161-90. DOI: [10.1111/j.1467-6494.2004.00294.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2004.00294.x) PMID: [15509280](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15509280/)
  29. Goleman D. Emotional Intelligence. Why it can matter more than IQ. *J Pers Individ Differ*. 2003;38(3):83-110.
  30. Salovey P, Stroud LR, Woolery A, Epel ES. Perceived Emotional Intelligence, Stress Reactivity, and Symptom Reports: Further Explorations Using the Trait Meta-Mood Scale. *Psychology & Health*. 2010;17(5):611-27. DOI: [10.1080/08870440290025812](https://doi.org/10.1080/08870440290025812)

The Prediction of Academic Resilience on the Basis of Personality Traits with Mediation Emotional Intelligence

Hajar Tarverdizadeh ^{1,*}, Hayede Saberi ², Hasan Pasha Sharifi ³

¹ PhD Student, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Social Sciences, Rudehen Branch, Islamic Azad University, Rudehan, Iran

² Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Social Sciences, Rudehen Branch, Islamic Azad University, Rudehan, Iran

³ Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Social Sciences, Rudehen Branch, Islamic Azad University, Rudehan, Iran

* **Corresponding author:** Hajar Tarverdizadeh, PhD Student, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Social Sciences, Rudehen Branch, Islamic Azad University, Rudehan, Iran. E-mail: St.h_tarverdizadeh@riau.ac.ir

Received: 17 Mar 2017

Accepted: 15 May 2017

Abstract

Introduction: Academic resilience is one of the components that relates to academic achievement. The aim of this study is to predict the academic resilience on the basis of personality traits with mediation emotional intelligence.

Methods: This is a descriptive-correlation study that applies structural equation modeling (SEM). 489 participants through cluster sampling are selected from Zanjan University to measure the variables, "Samuels Academic Resilience Inventory" (ARI), "Schutte Emotional Intelligence" and "NEO Personality Inventory-Revised" are used. The validity and reliability of these instruments have been confirmed in the previous study. Data is analyzed by AMOS.7.

Results: With respect to results, neuroticism ($\beta = -0.171$, $P < 0.01$) predicates negative academic resilience and conscientiousness ($\beta = 0.411$, $P < 0.01$) predicates positive academic resilience. Emotional intelligence mediates indirectly between the openness ($\beta = 0.076$, $P < 0.01$), agreeableness ($\beta=0.074$, $P < 0.01$), extroversion ($\beta = 0.084$, $P < 0.01$), conscientiousness ($\beta = 0.106$, $P < 0.01$). Emotional intelligence correlates with academic resilience ($\beta=0.346$, $P < 0.01$).

Conclusions: Study indicates that neuroticism, conscientiousness and emotional intelligence predicts the academic resilience. Furthermore, emotional intelligence mediates between the agreeableness, extroversion, openness and conscientiousness with academic resilience. It is recommended that training course can increase academic resilience of students.

Keywords: Academic Resilience, Emotional Intelligence, Personality Traits